SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

Son 11 Jild 4
2024

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SPR1342V4I11Y2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 11 (4) - 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймахамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ҳодим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалохонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликов Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Рахман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуротовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Эргашев Икром Абдурасулович – юридик фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич - юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна - педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васила Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Карамаддиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович –сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич –сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI
4-jild, 11-son (Noyabr, 2024). -569 bet.

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Лутфиллаев Ҳамидилло Муродиллаевич
“ЖАВОҲИР АТ-ТАФСИР ЛИ ТУҲФАТ АЛ-АМИР” АСАРИНИНГ МАЗМУНИ ВА ТАРКИБИЙ ҚИСМЛАРИ ҲАҚИДА 12-17

Эгамберганов Ҳайтбой Ҳамидулло ўғли
ТОШ ДАВРИ АҲОЛИ МИГРАЦИЯЛАРИ (ЎРТА ОСИЁНИНГ ЖАНУБИЙ, ЖАНУБИЙ-ҒАРБИЙ ВА ҚУЙИ АМУДАРЁ ҲУДУДЛАРИ МИҚЁСИДА) 18-25

Esonov Ziyodbek Yuldashevich
QO’QON XONLARI SULOLASINING GENEOLOGIK TAHLILI 26-31

Mamatqulov Bekzod
O‘ZBEKISTONDA XX-ASRNING 20-40-YILLARIDA SANOAT TARMOQLARINING RIVOJLANISHI VA KADRLAR TARKIBINI SHAKLLANTIRISH JARAYONLARI 32-38

Asadova Ra’no Baymanovna
O‘ZBEK- HIND MUNOSABATLARINING YANGI BOSQICHGA KO‘TARILISHI: HAMKORLIK ISTIQBOLLARI 39-42

Saidova Raxima
O‘ZBEKISTON VA ITALIYA MUNOSABATLARINING ME’YORIY-HUQUQIY MANBALARI 43-48

Ortiqov Yosin Abdulboqiyevich, Ergasheva Ra’no Muzaffarbek qizi
AFROSIYOB ARXEOLOGIK YODGORLIGINING O‘RGANILISH TARIXI 49-55

Iriskulov Bekzod Jaxongirovich
TURKISTON GENERAL-GUBERNATORLIGI BYuDJETINING SARFLANISHIGA DOIR AYRIM MULOHAZALAR 56-60

Mirsoatova Sayyora Turg‘unovna
QOYATOSH SURATLARIDA IBTIDOIY DAVR IQTISODIY HAYOTINING AKS ETISHI 61-66

Луҳмонов Шаҳзод Сайфиддин ўғли
ВЛИЯНИЕ ДЕНЕЖНОЙ ЭМИССИИ В 1918-1920 ГОДАХ НА СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКУЮ ЖИЗНЬ НАРОДОВ ТАССР 67-71

Axmedov Bekzod
SOVET HOKIMIYATI TOMONIDAN O‘ZBEKISTONDA QORAKO‘LCHILIKNI RIVOJLANTIRISH TADBIRLARI 72-75

Mamatov Jasurbek Qodirqul o‘g‘li
NAMANGAN VILOYATI ZIYORATGOHLARINING AHOLINING IJTIMOIY HAYOTIDAGI O‘RNI (UYCHI TUMANI DEVONA BUVA ZIYORATGOHI MISOLIDA) 76-80

Saidaxmatov Sharifbek Toshpo‘latovich
SURXONDARYO VILOYATI SANOATINI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASINING ASOSIY YO‘NALISHLARI 81-88

Ибрагимов Рахмон Зиёдуллаевич
ТОШКЕНТ ВОҲАСИ ПАЛЕОМЕТАЛЛ ДАВРИ ЖАМИЯТИ ТАРАҚҚИЁТИДА ТАБИЙИЙ РЕСУРСЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ 89-93

Akrorov Botir Bakhodirovich
ДОГОВОРНО-ПРАВОВАЯ БАЗА СОТРУДНИЧЕСТВА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН И ИРАНА В ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ 94-99

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Tursunov Bektmuxammad Omonovich
IQTISODIYOTDAGI TARKIBIY O‘ZGARISHLAR SHAROITIDA SANOAT KORXONALARI RAQOBATBARDOSHLIGINI TA’MINLASH MEXANIZMI TAKOMILLASHTIRISH 100-108

Muxitdinova Kamola Alisherovna
«OLMALIQ KON-METALLURGIYA KOMBINATI» AJDA ISHLAB CHIQARILADIGAN MAHSULOTLARNING SANOAT KORXONALARIDA QO‘LLANISHI 109-115

Madraximov Qaxramon Egamberganovich
INNOVATSION FAOLIYATNI RIVOJLANTIRISH ORQALI IQTISODIY BARQARORLIKKA ERISHISH YO‘LLARI: XORAZM VILOYATI MISOLIDA........ 116-125

Кетманов Авазбек Маликович
КИЧИК БИЗНЕС МОЛИЯВИЙ РЕСУРСЛАРИ САМАРАДОРЛИГИ ОМИЛЛАРИ ВА УЛАРНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ........ 126-134

Xolmirzayev Abdulxamid Xapizovich
KAMBAG‘ALLIKKA QARSHI KURASHISHNING OMILLARI........ 135-142

Bahriddinov Jahongirbek Ravshanjon ogli
MARKET MECHANISMS, METHODS OF PRICE FORMATION IN THE SYSTEM OF MARKETING OF GOODS AND SERVICES 143-152

Ilhamova Zarnigor Po‘latjon qizi
MINTAQA TURIZMINI RIVOJLANTIRISHDA RAQAMLI MARKETING TIZIMINI TASNIFI 153-160

Sharipov Komil
MINTAQAVIY KAMBAG’ALLIKNI KAMAYTIRISHDAGI KICHIK BIZNESNING ROLI 161-170

Rajabov Navruzbek Azimjonovich
MAISHIY XIZMAT KO‘RSATISH SOHASINI RIVOJLANISHI VA KAMBAG‘ALLIKNI QISQARTIRISHGA TA’SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI........ 171-179

Mirzaeva Shirin Nodirovna
SUPPORT AND DEVELOPMENT OF WOMEN'S ENTREPRENEURSHIP IN UZBEKISTAN........ 180-187

Pardayev Rasulbek Islomovich
TURIZM XIZMATLARI SIFATINI BAHOLASHNING USULLARI VA ULARNING TAHLILI 188-196

Bahodirov Shohruh Bahodir o‘g‘li
SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI BOSHQARISH XUSUSIYATLARI 197-202

Рахимов Бахромжон Ибрахимович
ВНЕДРЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ МЕТОДОВ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ВОДНЫХ РЕСУРСОВ 203-209

Zakirova Gulnora Mirzalievna, Madaminov Abdulaziz Anvarjon o'g'li
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA EKSPORT VA IMPORT SALOHIYATI (NAMANGAN VILOYATI TAHLILIDA) 210-216

Hasanov Ilkhom Isakovich
IMPROVING THE FINANCING MECHANISM OF THE SCIENTIFIC SUPPLY SYSTEM IN THE AGRICULTURE OF UZBEKISTAN 217-221

Ibragimova Nilufar Ziyadullayevna
CHAKANA SAVDO KORXONALARIDA XIZMATLAR KO'RSATISHNING XUSUSIYATLARI 222-227

Maxmudov Jasurbek Ergashevich
INNOVATSION IQTISODIYOT SHAROITIDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI MOLIYAVIY JIHATDAN QO'LLAB-QUVVATLASH TAHLILI 228-233

Ravshanov Nodirjon Begalievich
TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA OLIY TA'LIM MUASSASALARI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNING AHAMIYATI 234-243

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Murtozayev Shahobiddin Baxriddinovich
SHIHOBIDDIN SUHRAVARDIY FALSAFIY QARASHLARIGA IJTIMOIY-SIYOSIY VAZIYATLARNING TA'SIRI 244-248

Qutlimuratov Sardorbek Rustamovich
XORAZM JADIDLARI MA'NAVIY MEROSINING YANGI O'ZBEKISTONDA YOSHLARINI VATANPARVARLIK VA BAG'RIKENGLIK RUHIDA TARBIYALASHDAGI AHAMIYATI 249-254

Saburov Jaloliddin
XVIII-ASR OXIRI VA XIX-ASR BOSHLARIDA BUXORO AMIRLIGIDA ILM-FAN VA MADANIY HAYOT RIVOJI 255-260

Jabborov Ikromjon Jumaniyozovich
NAJMIDDIN KUBRO TA'LIMOTIDA "KOMIL INSON " TARBIYASI VA UNING AXLOQIY VA MA'NAVIY YUKSALISHGA OID G'OYALARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 261-265

Saidkulov Nuriddin Akramkulovich
FORMATION OF PERSPECTIVES REGARDING SOCIETY'S STABILITY 266-271

Adilov Zafar Yunusovich
MAHMUD AZ-ZAMAHSHARIY QARASHLARIDA SUV VA SHIFOBAXSH MEVALAR MASALASI 272-277

Yuldashev Farrux Abdurakhmanovich
ON THE QUESTION OF THE UNIQUE ROLE OF THE PRINCIPLES OF HUMANITY AND PATRIOTISM IN THE DEVELOPMENT AND STRENGTHENING OF THE FUTURE OF THE YOUNG GENERATION 278-282

Ganiyev Baxodirjon Sodiqjonovich
TADBIRKORLIK MADANIYATINING SENSUALISTIK VA AKSIOLOGIK XUSUSIYATLARINING IJTIMOIY-FALSAFIY TAHLILI 283-287

11.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Baxronova Dilrabo
PROTOTURKIYLARNING AMERIKA QIT'ASIGA KOʻCHISHI: LEKSIK PARALLELLIZM VA ETIMOLOGIK-SEMANTIK TADQIQ 288-295

Daliyeva Madina
DETERMINANTS OF COGNITIVE MODELING OF POLYSEMY OF LINGUISTIC TERMS IN ENGLISH, UZBEK, AND RUSSIAN LANGUAGES 296-300

Paluanova Khalifa
STRATEGIES FOR ENHANCING PRAGMATIC COMPETENCE IN SECOND LANGUAGE ACQUISITION (SLA) THROUGH EFFECTIVE APPROACHES 301-306

Равшанов Махмуд
СЕМАНТИКА ГЛАГОЛОВ В «ДИВАНИ ЛУГАТ-ИТ ТУРК» МАХМУДА КАШГАРСКОГО 307-311

Bekbergenova Gulaim Aijarıkovna
SEMANTIC CLASSIFICATION OF ENGLISH AND KARAKALPAK ANTHROPOCENTRIC PROVERBS 312-318

Normamatov Farrux Komiljon oʻgʻli
MURAKKAB USLUBDAGI ASARLAR XUSUSIYATLARI VA UNDA FORMALIZM YONDASHUVI 319-322

Gulamova Dilobar Imamkulovna
ADABIYOT DARSLIKLARDA EVFEMIZMLARNING QOʻLLANILISHI VA TAHLILI 323-326

Xolmuxamedov Baxtiyor
TERS LUGʻATLARNING ASOSIY XUSUSIYATI VA ULARNI TUZISH METODIKASI 327-334

Chorieva Iroda Kurbonboevna
KASALLIK NOMLARI VA BELGILARI KELTIRILGAN INGLIZ VA OʻZBEK MAQOLLARINING LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI 335-339

Ganiyeva Orzigul Xayriddinovna
XX ASR AMERIKA REALISTIK QISSACHILIGIDA POETIK KONSTRUKSIYA: SHAKL VA MAZMUN MASALASI 340-345

Расулова Камола
ПОНЯТИЕ ТРАНСФОРМАЦИИ. ВИДЫ АВТОРСКИХ ПРЕОБРАЗОВАНИЙ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ 346-353

Омонов Турғунбой
"СУҒУРТА" ТЕРМИНИНИНГ ЛИНГВИСТИК ТАЪРИФИ 354-358

Хакбердиева Сайёра Фармоновна
ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ ОБЪЕКТИВИЗАЦИЯ ФРЕЙМА «МАТЬ» И «ОТЕЦ» В РУССКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ 359-364

Xolmirzayev Baxtiyor Mirzamahmudovich
IJTIMOIY-SIYOSIY ASAR TARJIMASINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 365-370

Gubaydullin Artur Faridovich
CHALLENGES OF TRANSLATION IN TERRY PRATCHETT'S "GOOD OMENS" 371-376

Abdullaeva Sevara Makhsudalievna
EMOTIVE INTENSIFIERS OF ENGLISH AND RUSSIAN LANGUAGES 377-381

Baymuradova Gulbaxar Chari Qizi
SURXONDARYO VILOYATI FITOTOPONIMLARINING STRUKTURGRAMMATIK TAHLILI 382-385

Yuldasheva Nigora Baxodirovna
INGLIZ VA OʻZBEK PAREMIYALARINI OʻRGANISHNING AKSIOLOGIK JIHATLARI 386-390

Quljanova Toʻlgʻanoy Shodiyor qizi
ABDUVALI QUTBIDDIN SHE'RIYATIDA POETIK OBRAZLAR TAHLILI 391-396

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Рузметов Хайрулла
ФУҚАРОЛАРНИНГ ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ ОРГАНЛАРИ МАНСАБДОР ШАХСЛАРИНИНГ КОНСТИТУЦИЯВИЙ-ҲУҚУҚИЙ ЖАВОБГАРЛИГИ 397-402

Ачилова Лилия Илхомовна
ТУРИСТИК ХИЗМАТЛАР КЎРСАТИШ БЎЙИЧА ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ МУНОСАБАТЛАРНИ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ УНИФИКАЦИЯСИ ЧЕГАРАЛАРИ РАҚАМЛАШТИРИШ ШАРОИТИДА 403-410

Abdubannayev Umidjon
AXBOROTGA BOʻLGAN INSON HUQUQLARINI TA'MINLASHNING RIVOJLANISH BOSQICHLARI 411-421

Халиқулов Комолиддин Носирович
ХОРИЖИЙ ДАВЛАТ СУДЛАРИНИНГ ҚАРОРЛАРИНИ ТАН ОЛИШ ВА ИЖРО ЭТИШДА ДАВЛАТ СУВЕРЕНИТЕТИ МАСАЛАЛАРИ 422-427

Тўраев Жавоҳир Усмон ўғли
ХОДИМЛАР МЕҲНАТ ҲУҚУҚЛАРИГА РИОЯ ҚИЛИНИШИ БЎЙИЧА ДАВЛАТ НАЗОРАТИ ВА ТЕКШИРУВИ ТУШУНЧАСИГА ОИД НАЗАРИЙ ҚАРАШЛАР 428-433

Элмурзаев Билолиддин Нурмон Ўғли
ТЕРГОВ ҲАРАКАТЛАРИНИ АМАЛГА ОШИРИШДА ТЕРГОВЧИНИНГ ПРОЦЕССУАЛ МУСТАҚИЛЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ 434-439

Djumaniyazova Dilfuza Kamalovna, Shayakubov Shomansur Shakabilovich
IJTIMOIY HAVF GURUHIGA KIRUVCHI YOSHLAR OʻRTASIDA HUQUQBUZARLIKLARGA QARSHI KURASHISH BO'YICHA XORIJIY TAJRIBA 440-446

Алиев Асилбек Кадирович
КРИМИНОЛОГИЧЕСКИЕ (СОЦИАЛЬНЫЕ) ПРЕДПОСЫЛКИ И КОРНИ РАСПРОСТРАНЕНИЯ АЗАРТНЫХ ИГР СРЕДИ НАСЕЛЕНИЯ 447-451

Нодирахон Абдурахманова
РЕГУЛИРОВАНИЕ ФИНТЕХА И КРИПТОВАЛЮТ: ОСНОВНЫЕ ВЫЗОВЫ И ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ 452-462

Ғайбуллаев Сохибжон Ғайбуллаевич
РЕПО БИТИМЛАР – ТАЪМИНЛОВЧИ БИТИМ СИФАТИДА УМУМИЙ ТАВСИФ 463-469

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Xusanova Mohira
OLIY O'QUV YURTLARIDA TALABALARNI BAHOLASH SHAKLINI TAKOMILLASHTIRISH 470-479

Берикбаев Алишер Аликулович
ТАСВИРИЙ САНЪАТ ФАНЛАРИНИ ЎҚИТИШДА ИЛҒОР ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯСИДАН ФОЙДАЛАНИШ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ 480-483

Yusupova Shoxista Alimjanovna
TALABALARNING TASVIRIY SAN’AT MASHG‘ULOTLARIDA IJODIY QOBILIYATINI SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYASI 484-489

Yakubova Nafisa Odilyanovna
CHIZMACHILIK DARSLARIDA TALABALARNI IJODIY–KREATIV FIKRLASHGA O‘RGATISH 490-494

Musirmanov Shohboz Usmon o‘g‘li
TURIZM SOHASIDA KADRLAR TAYYORLASHDA AMALIYOT VA NAZARIYANING PEDAGOGIK UYG‘UNLIGI 495-500

Suvankulov Umid Ilxom o‘g‘li
MALAKA OSHIRISH JARAYONIDA PEDAGOGLARNING DISKURSIV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYASI 501-505

Ibragimov A’lamjon Amrilloyevich
O‘QITUVCHILARNI UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANTIRISHGA KOGNITIVFUNKSIONAL YONDASHUV 506-518

Jo‘rayeva Feruza Baxtiyor qizi, Mavlonov Shaxzod Shahobiddin o‘g‘li
TA’LIMDA KOMMUNIKATIV INNOVATSION VOSITALAR VA ULARNING IMKONIYATLARI 519-524

Siddiqova Shahnoza Ahmedovna
SCIENCE XALQARO BAHOLASH TADQIQOTLARINING O'ZBEKISTONDA BIOLOGIYA O'QITUVCHILARINING TABIIY FANLAR SAVODXONLIGINI SHAKLLANTIRISHGA TA'SIRI 525-529

Xoliqov Nasriddin Abdikarimovich
MILLIY IQTISODIYOT RIVOJLANISHINING SHARTI SIFATIDA TA’LIM, FAN VA BIZNESNING O‘ZARO ALOQALARI MAZMUNI 530-534

Javliyeva Shahnoza Bahodirovna
TA’LIM SIFATIGA YO‘NALTIRILGAN O‘QUV MATERIALLARINI YARATISH MODELI 535-539

Jumaboev Nabi Pardaboevich
TA’LIM SIFATIGA YO‘NALTIRILGAN O‘QUV MATERIALLARINI YARATISH MODELI 540-545

Kayumov Erkin Kazakbayevich
THE IMPORTANCE OF FINE ARTS IN SHAPING STUDENTS' PERCEPTION AND CREATIVITY 546-550

Khojamqulov Rasulbek Kurban ugli
THE NEED TO DEVELOP COMPETENCY OF FUTURE ENGINEERS USING COMPUTER GRAPHICS 551-555

Latipova Gavhar Shavkat kizi
TARIX YO’NALISHI TINGLOVCHILARI UCHUN KREATIV SALOHIYATNI RIVOJLANTIRISH DOLZARB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA 556-564

Ernazarov G‘olibjon Ne’matovich
ATROF- MUXITNING YUKORI XARORATIDA MUSHAK FAOLIYATI 565-568

SCIENCE PROBLEMS.UZ

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari
Actual Problems of Humanities and Social Sciences
Volume 4 | Issue 11 | 2024
ISSN Online: 2181-1342

Received: 31 October 2024
Accepted: 5 November 2024
Published: 15 November 2024

Article / Original Paper

THE IMPORTANCE OF INCREASING THE COMPETITIVENESS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE EDUCATIONAL SERVICES MARKET

Ravshanov Nodirjon
Researcher of Samarkand State University named after Sharof Rashidov

Abstract. In this article, the socio-economic efficiency of the development of the higher education system, changes in the market conditions of educational services, positive changes occurring in the Republic of Uzbekistan, and the socio-economic reforms being carried out are aimed at creating The need for a higher education system that allows for the reconstruction of society and sustainable development in the future is studied.

Keywords: educational services market, higher education system, higher education institutions, participants in the higher education system, competitiveness in the educational services market, quality of education.

TA’LIM XIZMATLARI BOZORIDA OLIY TA’LIM MUASSASALARI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNING AHAMIYATI

Ravshanov Nodirjon Begalievich
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti, tadqiqotchi

Annotatsiya. Ushbu maqolada oliy ta’lim tizimi rivojlanishining ijtimoiy va iqtisodiy samaradorligini oshirish, ta’lim xizmatlari bozorining konyunkturasi oʻzgarishi, Oʻzbekiston Respublikasida roʻy berayotgan ijobiy oʻzgarishlar va amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar jamiyatni qayta qurish va kelgusida barqaror rivojlantirish imkonini beruvchi oliy ta’lim tizimini yaratishni zarurati tadqiq qilingan.

Kalit soʻzlar: ta’lim xizmatlari bozori, oliy ta’lim tizimi, oliy ta’lim muassasalari, oliy ta’lim tizimi ishtirokchilari, ta’lim xizmatlari bozorida raqobatbardoshlik, ta’lim sifati.

DOI: https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I11Y2024N31

Kirish. Oliy ta’lim tizimi rivojlanishining ijtimoiy va iqtisodiy samaradorligini oshirish bir tomondan, ushbu tizimni boshqarishning xalqaro tajribada keng koʻlamda qoʻllanilayotgan usullariga aloqador boʻlsa, ikkinchi tomondan, ta’lim xizmatlari bozorining kon'yunkturasi oʻzgarishi hamda oliy ta’lim muassasalarining malakali yuqori ilmiy salohiyatga ega kadrlar ta'minotiga bevosita bogʻliqdir.

Oʻzbekiston Respublikasida roʻy berayotgan ijobiy oʻzgarishlar va amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar jamiyatni qayta qurish va kelgusida barqaror rivojlantirish imkonini beruvchi oliy ta’lim tizimini yaratishni zarurat etmoqda. Respublikamiz ta’lim tizimini rivojlantirish boʻyicha amalga oshirilayotgan islohotlar natijasi sifatida ta’limning kutilayotgan davomiyligi muddati mustaqillikning dastlabki yillarida 13,7 yilni tashkil etgan holda, mazkur koʻrsatkich 2020-yilga kelib 21 yilga uzaytirildi[4].

Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning barcha bosqichlarida insonni rivojlantirishning asosiy maqsadi – jamiyat intellektual salohiyatini, aholining turmush farovonligini oshirish, barqaror rivojlanish imkoniyatini beradigan ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy va ekologik muhitni shakllantirishdan iborat. Inson taraqqiyoti konsepsiyasida ta’lim asosiy tarkibiy qism boʻlib, jamiyatning muhim masalalarini hal etishda asosiy oʻrinni egallaydi. Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning turli bosqichlarida ilm-fan va ta’limni yuqori darajada rivojlantirish ijtimoiy-iqtisodiy va texnik-texnologik rivojlanishning muhim omili va harakatlantiruvchi kuchi hisoblangan[4].

Ta'lim xizmatlarining iqtisodiyotdagi o'rni hamisha bahsli mavzu bo'lib kelgan. Iqtisodiy manbalarda ta'lim xizmatlari bozorining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati, o'ziga xos jihatlari, marketing izlanishlari va bozor segmentlari keng yoritilgan. Ammo ta'lim xizmatlari bozoriga bag'ishlangan yaxlit tadqiqotlar kam uchraydi. Bu esa ta'lim xizmatlari bozori haqidagi ma'lumotlarni tizimlashtirish va uning kategoriya sifatidagi mohiyatini aniqlashni talab etadi.

Tovar bozorlari tasnifiga ko'ra, ta'lim xizmatlari bozori - ma'naviy mahsulotlar ishlab chiqariladigan tovar bozorining bir qismi hisoblanadi. Ta'lim xizmatlari bozori ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar tizimini aks ettiradi. Bunda bir tomondan mahsulot ishlab chiqaruvchilar va iste'molchilar, ikkinchi tomondan esa ishlab chiqaruvchilar hamda iste'molchilar guruhlari o'rtasidagi munosabatlar orqali ta'lim xizmatlari bozorining mohiyatini belgilash mumkin. Demak, ta'lim xizmatlari bozori - tovar bozorining bir turi bo'lib, bu tushunchaning mohiyati xizmatlar tavsifiga ko'ra tovar bozori mazmuniga mos kelishi lozim.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Iqtisodchi olim D.A.Shevchenkoning yondashuviga koʻra, “ta’lim xizmatlari bozori – bu sotuvchi bilan almashish munosabatlarida chiqishga qodir boʻlgan oʻzlarining ta’limga boʻlgan ehtiyojlarini qondirishga intiluvchi barcha potensial iste'molchilardir”[3; 25-32-b]. Mazkur yondashuvda ta’lim xizmatlari bozori kategoriyasiga berilgan ta'rif bir tomonlama tavsifga ega. Chunki ushbu ta'rifda ta’lim xizmatlariga talab va taklifning namoyon boʻlishi hamda ushbu bozorni rivojlantirish va tartibga solish mexanizmlari ifodalanmagan. Shuningdek, ta’lim xizmatlarini realizasiya qiluvchi sub'ektlar keltirimagan.

O.A.Xashirovning fikricha, “ta’lim sohasida bozor ta’lim xizmatlariga talab va taklifni tartibga solish funksiyalarini bajaruvchi bozor iqtisodiyotining ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. Tartibga solish mazmuni shundan iboratki, vaqtning har bir daqiqasida oʻquv yurtlari ta’lim xizmatlarining taklifi miqdori va sifati yoki mulk shakllari va alohida iste'molchilar tarkibi bilan muvofiqlikda alohida ishlab chiqaruvchilarning muddatlar boʻyicha kelishuvidir” [2; 31-45-b].

G.Axunova “ta’lim xizmatlari bozori – ta’lim xizmatlarini oldi-sotdi jarayonlari yuzasidan iqtisodiy munosabatlar sohasi ekanligini” ta’kidlaydi [1; 52-64-b].

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot jarayonda ta’lim xizmatlari bozorida oliy ta’lim muassasalari raqobatbardoshligini oshirish boʻyicha iqtisodiy tizimlar va nisbatlarni oʻrganishga dialektik va tizimli yondashuv, kompleks baholash, qiyosiy va solishtirma tahlil, statistik va dinamik yondashuv hamda guruhlash usullaridan foydalanildi hamda ta’lim xizmatlari bozori hamda oliy ta’lim xizmatlari bozori ishtirokchilarining oʻzaro munosabatlari tadqiq etildi.

Tahlil va natijalar. Oʻzbekiston Respublikasi ““Ta’lim toʻgʻrisida” Qonunining 4-moddasida keltirilganidek: jinsi, tili, yoshi, irqi, milliy mansubligi, e'tiqodi, dinga munosabati,

ijtimoiy kelib chiqishi, xizmat turi, ijtimoiy mavqei, turar joyi, Oʻzbekiston Respublikasi hududida qancha vaqt yashayotganligidan qat'iy nazar, har kimga bilim olishda teng huquqlar kafolatlanadi" . Bunda, mamlakatimizda ta'lim olishga boʻlgan e'tibor-ning davlat siyosati doirasida qaralishi, uning Respublikamiz ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining muhim ijtimoiy vazifasi sifatida nazarda tutilishining isboti hisolanadi.

Bizning fikrimizcha, iqtisodchi olimlar tomonidan keltirilgan ta'riflarda ta'lim xizmatlarining bozor mohiyatini aniqlash uchun uning oʻziga xos xususiyatlari va jihatlari, xususan, boshqa ijtimoiy manfaatlar singari ichki va tashqi samara xususiyatlari hamda uning nomoddiy boylikka, nomoddiy ne'matlarga tegishli ijtimoiy ahamiyatga ega tovar ekanligi, ta'lim xizmatlari turli ijrochilar tomonidan amalga oshirilishi hisobga olinmagan.

Bizning fikrimizcha, ta'lim xizmatlarining oʻziga xos jihatlari va xususiyatlari quyidagilardan iborat:

1. Ta'lim xizmatlarini pul koʻrinishidagi qiymatini bevosita oʻlchashning imkoni mavjud emasligi, koʻp hollarda ushbu koʻrinishdagi xizmatlarni yaratishga xarajatlarni aniqlashning imkoni yoʻq.

2. Ta'lim xizmatlarini ishlab chiqaruvchi sub'ektlar oldiga qoʻygan maqsadlarining keng koʻlamliligi va ularni yuqori darajada kengayib borishi. Koʻpchilik ta'lim muassasalari oldida potensial iste'molchi talabini qondirish uchun ular tomonidan bajarilishi kerak boʻlgan koʻp miqdordagi vazifalar qoʻyiladi va har doim ham ular qonunchilikda aniq koʻrsatilmaydi. Jahonda ta'lim sohasida yuz berayotgan oʻzgarishlar ularga qoʻyilayotgan talablar va vazifalarni doimiy oʻsishiga olib kelmoqda.

3. Ta'lim ma'naviy qadriyatlarni yaratadi hamda ta'lim xizmatlarini koʻrsatishning kompleks tavsifga egaligi ta'limni olayotganlarning shaxsi sifatida namoyon boʻlishi, tarbiyalanishi va ijtimoiy rivojlanishiga qodirligini paydo qiladi.

4. Ta'lim xizmatlarini berish jarayonida oʻqituvchilar va tinglovchilar bir-biri bilan oʻzaro munosabatda boʻlishadi. Bunda ta'lim xizmatlarini koʻrsatish jarayonida mutaxassisning bilimi va faol boʻlishiga talab oshadi hamda mijozni shaxsi tubdan oʻzgaradi.

5. Ta'lim xizmatlarini koʻrsatish va uning natijalari uchun jamiyat va davlat nazorati amalga oshiriladi. Bu ta'lim sohasida qonunchilik tizimini mustahkamlash boʻyicha islohotlar doirasida yuzaga keladigan mas'uliyatni oshiradi.

6. Ta'lim xizmatlarining natijalarini aniqlash va bir vaqtda baholash imkoning mavjud emasligi. Bunda ta'lim xizmatlarini koʻrsatish samarali natija sifatida uzoq vaqtdan keyin sodir boʻlishi mumkin hamda uni bilvosita koʻrsatkichlar assoida baholash mumkin.

7. Ta'lim xizmatlari bozorida oldi-sotdi jarayonini murakkabligi.

8. Ta'lim xizmatlarini koʻrsatishning uzoq muddat davom etishi.

9. Ta'lim xizmatlarini koʻrsatish davomli uzoq davrni oʻzida ifoda etadi.

Yuqorida keltirilgan ilmiy yondashuvlar va ta'lim xizmatlari bozori rivojlanishining oʻziga xos xususiyatlariga asoslangan holda, biz, ta'lim xizmatlariga quyidagi ta'rifni taklif etamiz: ta'lim xizmatlari – bu belgilangan tartibda ta'lim va malaka toʻgʻrisidagi hujjatlar bilan tasdiqlangan muayyan kompetensiya, malaka va koʻnikmalarni oʻzlashtirish natijasi hisoblangan ta'lim faoliyatini amalga oshirish jarayonida ta'lim muassasalari tomonidan koʻrsatiladigan xizmatdir.

Biz, tadqiqot jarayonida oliy ta’lim muassasalarining ta’lim xizmatlari bozorida raqobatbardoshligini oshirishning ilmiy-nazariy, uslubiy va amaliy jihatlariga e'tiborimizni qaratamiz.

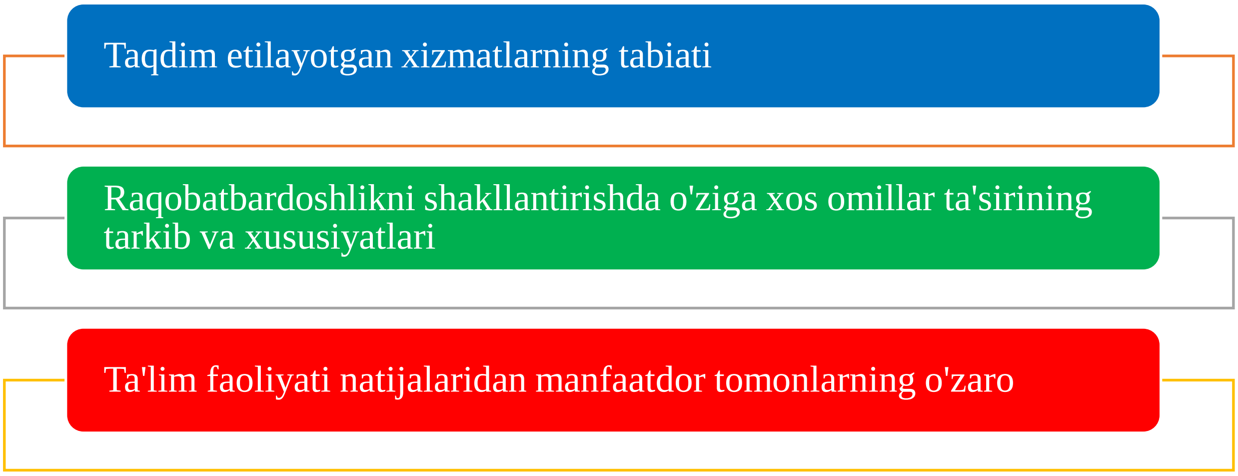

1-rasm. Ta’lim xizmatlari bozorida oliy ta’lim muassasalari faoliyatining xususiyatlari

Oliy ta’lim muassasa(OTM)larining ta’lim xizmatlarini ko‘rsatishdagi xususiyatli jihatlari quyidagilardan iborat:

–ta’lim xizmatlari nomoddiy xususiyatga ega va jamg‘arilmaydi, lekin intellektual salohiyatni shakllantirishga yo‘naltirilgan ularning natijalari jamg‘ariladi va umumlashtiriladi;

–tayyorlashning me'yoriy muddatini aniqlovchi uzoq vaqt davomida ta’lim xizmatlari ko‘rsatiladi;

–oliy ta’lim muassasalarining ta’lim xizmatlari iste'molchisi muayyan darajada tayanch ma'lumotga ega bo‘lishi zarur;

–ta’lim xizmatlari vositachilarsiz bir vaqtning o‘zida ishlab chiqariladi va iste'mol qilinadi;

–xizmatlar ko‘rsatish natijalariga davlatning yuqori darajada manfaatdorligi, shuning uchun ta’lim xizmatlari jamiyat taraqqiyoti va uning intellektual salohiyati shakllanishiga ijobiy ta'sir ko‘rsatadi.

Umumiy va oliy ta’lim tizimining yuqori darajadagi ijtimoiy ahamiyati ta’lim muassasalari faoliyatni tashkil etishga jiddiy talablarni qo‘yadi: ta’lim jarayonida ishtirok etish shartlari va uning samaradorligini baholashga qo‘yiladigan talablarni belgilaydi, shuningdek keng doiradagi manfaatdor shaxslar, jamoat institutlari va tashkilotlari manfaatlarini hisobga olish zaruratini aniqlaydi.

Ta’lim xizmatlari bozorining turli xil ishtirokchilarining manfaatlaridan kelib chiqib, munosabatlarning xarakteri va o‘ziga xosligi ushbu bozorda oliy ta’lim muassasalari raqobatbardoshligini shakllanishiga ta'sir ko‘rsatadi. Birinchi navbatda keltirilgan xususiyatlar jamiyat va ta’lim xizmatlari buyurtmachilarining talabini qondirish kontekstida sodir bo‘ladi. Mazkur bozorning turli xil ishtirokchilari tomonidan ko‘zlangan maqsadlar tashkilotga muayyan xulq-atvor modelini belgilaydigan cheklovlar tizimini qo‘yadi. So‘ngra u raqobatbardoshlikni shakllantirish uchun zaruriy shart-sharoitlarni yaratadi, bu esa ta’lim xizmatlari bozorida harakatlar strategiyasini aniqlash imkonini beradi.

OTMlarining ta’lim xizmatlari bozoridagi ishtirokni tadqiq etamiz.

Avvalambor, buyurtmachilarni qaraymiz. Respublikamiz ta’lim tizimida ta’lim xizmatlarining asosiy buyurtmachi davlat bo‘lib, u tegishli davlatning ijro etuvchi hokimiyat organlari orqali muayyan ta’lim yo‘nalishlari (mutaxassisliklari) va ta’lim darajalari bo‘yicha mutaxassislarni tayyorlash buyurtmasini shakllantiradi hamda aholi jon boshiga to‘g‘ri keladigan normativ shaklida byudjetdan moliyalashtirishni amalga oshiradi.

Iqtisodiyot nazariyasida keltirilgan terminologik apparatdan foydalangan holda buyurtmachilarning keyingi toifasini pullik ta’lim xizmatlarni ko‘rsatish bo‘yicha shartnomalar tuzish orqali mutaxassislar tayyorlashga talabini shakllantirish ob'ekti bo‘lib, “uy xo‘jaliklari” hisoblanadi.

Bozorning ahamiyatli bo‘lmagan ulushini to‘g‘ridan-to‘g‘ri shartnomalar asosida muayyan kategoriyadagi mutaxassislarni o‘zlarining manfaatlaridan kelib chiqqan holda o‘qitish bo‘yicha talabni shakllantiruvchi biznes tuzilmalari tashkil etadi. Bu vaqtda buyurtmachilar bitiruvchilarning asosiy iste'molchilari sifatida ularga so‘nggi kasbiy kompetensiyalar va malaka darajalariga nisbatan yuqori talabni qo‘yadilar.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatmoqdaki, yalpi milliy mahsulot tarkibida xususiy sektorning ulushi va moliyalashtirish nisbatidagi nomuvofiqlik davlat va tadbirkorlik munosabatlari tizimida milliy iqtisodiyot uchun malakali kadrlar tayyorlash sohasida mavjud nomutanosiblikni yuzaga keltiradi. Davlat ijtimoiy funksiyalarni bajara turib, bitiruvchilarni moliyalashtiradi, ularning 70,0 %dan ortig‘i xususiy korxonalar va tashkilotlarda ishlaydi.

Quyidagi 1-jadvalda oliy ta’lim tizimi bo‘yicha ta’lim xizmatlari bozor ishtirokchilarining o‘zaro munosabati keltirilgan.

1-jadval

Oliy ta’lim tizimida ta’lim xizmatlari bozori ishtirokchilarining o‘zaro munosabati

Ta’lim jarayoni ishtirokchilari	**Talablar (maqsadlar, ehtiyojlar)**	**Mezonlar**	**O‘zaro ta’sir etish vositalari**
1	2	3	4
Davlat	Milliy oliy ta’lim tizimi raqobatbardoshligi.	Davlat universitet-larining xalqaro reytingdagi o‘rni. Ta’lim tizimining xalqaro darajadagi raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlash imkoniyati.	Ta’lim sohasida davlat siyosati, oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi, oliy ta’lim muassasalari rivojlanishining innovatsion dasturlarini davlat tomonidan moliyalashtirish.
	Iqtisodiyot talab-lariga muvofiq muta-xassislar tayyorlash.	Iqtisodiyot tarmoq-larini malakali kadr-lar bilan ta’minlash.	1-kursga qabulning nazorat ko‘rsatkichi.
	Davlat ta’lim standartlari talablariga mos kadrlarni tayyorlash darajasi.	Davlat akkreditatsiyasidan muvaffaqiyatli o‘tgan o‘quv yurtlarining hissasi	Davlat ta’lim standartlarining litsenziyalash talablari. Ta’lim faoliyatini litsenziyalash va akkreditatsiyalashni

			me’yoriy-huquqiy tartibga solish
Uy xo‘jaliklari	Davlat ta’lim standartlari talablariga mos kadrlarni tayyorlash sifati. Tanlangan kasblar doirasida kasbiy realizatsiya qilish imkoniyati	Oliy ta’lim muassasalarida davlat akkreditatsiyasining mavjudligi. Oliy ta’lim muassasasi brendi. Kasbiy realizatsiya bo‘yicha oliy ta’lim muassasalari bitiruv-chilari tajribasi	Pullik ta’lim xizmatlari ko‘rsatishda shartnomalar doirasida kasbiy kompetensiya mazmuni va darajasiga talablarning rasmiylashtirilishi va buyurtmalarning shakllanishi.
Biznes tuzilmalari	Oliy ta’limga ega malakali kadrlarga xo‘jalik subyektlari ehtiyojlarini qondirish. Kasbiy qayta tayyorlangan kadrlarga xo‘jalik subyektlari ehtiyojlarini qondirish. Ta’lim dasturlarining innovatsion tavsifi.	Mehnat bozorida kadrlar taqchilligining mavjud emasligi. Qo‘shimcha kasbiy ta’lim va qayta tayyorlash dasturlarining ochiqligi.	Davlat ijro hokimiyati va mahalliy o‘z-o‘zini boshqarish organlarining o‘zaro munosabati. Oliy ta’lim muassasalari bilan o‘zaro munosabat.
Talabalar	Tayyorlashning talab etilgan yo‘nalishi bo‘yicha ta’lim olish. Ta’lim dasturlari-ning innovatsion tasifi. Yuqori reytingga ega oliy o‘quv yurtidan diplom olish. Olingan malaka doirasida kasbiy realizatsiya qilish.	Tayyorlashning tanlangan yo‘nalishiga jamiyat ehtiyojlari-ning mavjudligi. Ta’lim muassasasini tajribasi va unga berilgan taqriz. Kasbni realizatsiya qilish bo‘yicha oliy ta’lim muassasasi bitiruvchilarining tajribasi.	Ta’lim jarayonida oliy ta’lim muassasalari bilan o‘zaro munosabat.
Oliy ta’lim muassasasi	Milliy va xalqaro bozorlarda o‘zining raqobatbardoshligini ta’minlash	Hududda ta’lim xizmatlari bozorining ulushi. Milliy va xalqaro reytingda oliy ta’lim muassasasining o‘rni.	Samarali kadrlar siyosati. Samarali marketing siyosati. Samarali investitsion siyosat. Ta’lim dasturlarining innovatsion tavsifi.

Jamoat institutlari	Oliy ta'lim tizimining innova-sion rivojlanishi. Oliy ta'lim tizimining jamiyat ehtiyojlariga muvofiqligi.	Doktorantura, tayanch doktorantura faoliyati, ta'lim dasturlari realizatsiyasining tavsifi.	Oliy ta'lim tizimi holati monitoringi, uning jamiyat ehtiyojlariga muvofiqligi tahlili.

OTMlarining raqobatbardoshligini shakllanishiga ta'lim xizmatlari bozori ishtirokchilarining ta'sirini koʻrib chiqamiz:

1. Raqobatbardoshligi Milliy oliy ta'lim tizimining raqobatbardoshligi, mutaxassislarni tayyorlash tuzilmasi va hajmining iqtisodiyot ehtiyojlariga muvofiqligi hamda ularning malakasini davlat ta'lim standartlari talablariga muvofiqligini ta'minlash butun mamlakat iqtisodiyotining innovasion rivojlanishi va raqobatbardoshligining asosi boʻlib hisoblanadi.

Davlat mezonlar va koʻrsatkichlar toʻplami orqali ta'lim tizimi va oliy ta'lim muassasalarining faoliyatini baholab, muaxsus usullar vositasida uni tartibga soladi va shu bilan birga, oliy oʻquv yurtalarining shakllanishiga ta'sir koʻrsatadi.

Lisyenziyalash talablariga va akkreditasiya mezonlariga javob bermaydigan OTM yuqori sifatli ta'lim xizmatlarini koʻrsata olmaydi va ta'lim faoliyatini amalga oshira olmaydi hamda uning raqobatbardoshligi yuqori boʻlmaydi. Bu, birinchidan, oliy ta'lim tizimining yuksak ijtimoiy ahamiyati bilan bogʻliq boʻlsa, ikkinchidan, OTMlarining aksariyati davlat ijro etuvchi hokimiyat organlarining boshqaruv shakli bilan bogʻliq boʻlib, ularni tijorat muassasasi sifatida faoliyat yuritishga yoʻl qoʻymaydi. Bu esa oliy ta'lim muassasalari tomonidan foydani oshirish imkoniyatini chegaralaydi.

1-jadvalda keltirilgan oʻzaro munsabatlarni amalga oshirish vositalarining tahlili shuni koʻrsatadiki, OTMlarining ta'lim xizmatlari bozorida raqobatbardoshligining asosiy omillari mutaxassislar va moddiy resurslarni tayyorlash boʻyicha hukumatning buyrugʻi; samaradorlik darajasi ta'lim muassasasining raqobatbardoshligini belgilovchi omilga aylanadi.

Bozorda raqobat kurashining tavsifi (shu jumladan, ta'lim xizmatlar) turli xil koʻrinishdagi resurslar uchun mavjud holatni nazarda tutadi va imijni oshirish vositalarini faol qoʻllashga sharoit yaratadi. Eng yaxshi moddiy-texnik, ilmiy va ishlab chiqarish bazasiga ega yuqori darajadagi maqom bilan OTMlari ham milliy, ham hududiy darajada bozorlarning katta ulushi uchun kurashadilar. Shu bilan birga, muvaffaqiyatning asosiy OTMning obroʻsi va brendga ega boʻlishidir. Ularning imijini yaratishning ajralmas elementi boʻlgan milliy va xalqaro reyting xizmatlari bozorida oliy oʻquv yurtlarining raqobatbardoshligini shakllanishi va oshirishning vositasi hisoblanadi. Bunda oʻrnatilgan mezonlar va koʻrsatkichlar asosida OTMning milliy va xalqaro reytingdagi oʻrni aniqlanadi.

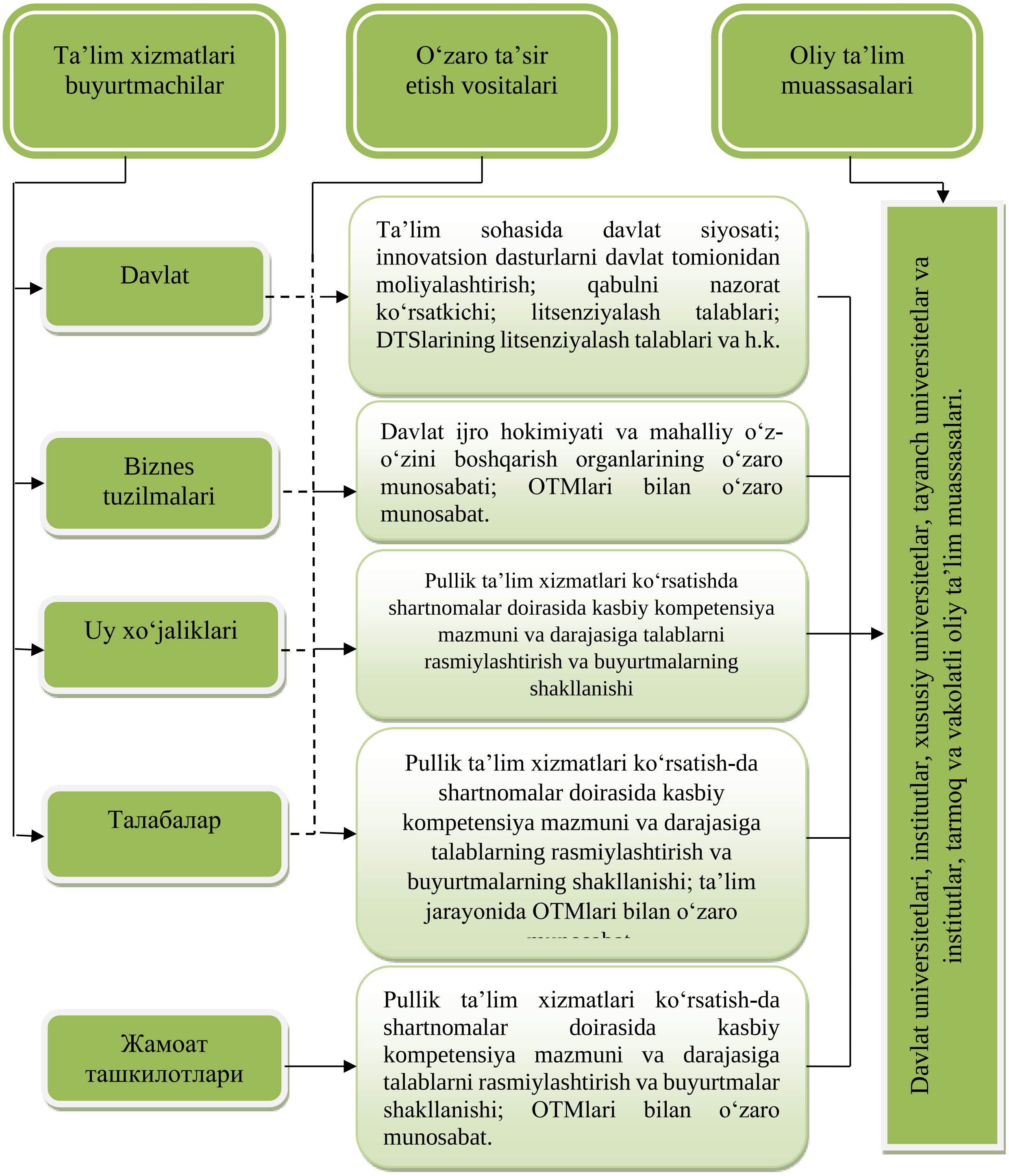

2-rasm. Ta’lim xizmatlari bozorida oliy ta’lim tizimi ishtirokchilarining o‘zaro munosabati

2. OTMni tanlashda uy xo‘jaliklari uchun asosiy mezon ta’limga investisiyadan kutilayotgan daromad hisoblanadi. Bozorda barqaror o‘rni, samarali marketing strategiyasi, ta’lim dasturlarining innovasion tavsifga egaligi uy xo‘jaliklarini shu bilan ishontiradiki, aniq OTM boshqasidan ko‘ra ko‘proq imkoniyatlarni taqdim qiladi va raqobatbardoshligini shakllantiradi.

3. Tadbirkorlik tuzilmalarining asosiy maqsadi – ularning malakali kadrlarga bo‘lgan ehtiyojini qondirish hamda muayyan mutaxassislik bo‘yicha tayyorlanish darajasini zamonaviy texnologik talablarga muvofiqligini ta’minlashdan iborat. Biznes va ta’limning o‘zaro

munosabati darajasi raqobatbardoshlikni shakllantirish vositasi hisoblanadi. Iqtisodiy munosabatlar subyektlari OTMlar oʻrtasida bevosita aloqalarni oʻrnatilishi taʼlim dasturlarini moslashtirish, ixtisosliklarni shakllantirish, milliy iqtisodiyotning real ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda amaliy tayyorgarlik koʻrish va ixtisoslashuvni amalga oshirish imkonini beradi.

4. Talabalar taʼlim dasturlarining innovasion darajasi, akademik mobillik, olingan bilimlarni dolzarbligi va qoʻllanilishiga qoʻyiladigan talablarni taqdim eta turib, OTMni doimiy ravishda innovatsiyalarni joriy etish va takomillashtirishni ragʻbatlantiradi. Bunda raqobatbardoshlik shakllanishining muhim manbai boʻlib, mutaxassis tayyorlashning tanlangan yoʻnalishi doirasida universitet bitiruvchilarini kasbiy realizatsiya qilish imkoniyati hisoblanadi.

5. Taʼlim xizmatlari bozorida OTM raqobatbardoshligi shakllanishining muhim jihati boʻlib, ularning oʻziga xos oʻrni hisoblanadi. Marketing strategiyasini realizatsiya qilish asosida ular bozorning katta ulushini egallash uchun zarur choralarni koʻradi va investitsiya manbalari hamda inson resurslarini jalb qiladi. Universitetlar nafaqat maqsadli davlat byudjeti mablagʻlarini taqsimlashda ishtirok etadi, balki ochiq bozorda abituriyentlar uchun raqobat kurashida ishtirok etadi va bunda asosiy omil boʻlib, universitet mavqeining jamoatchilik oldida va kasbiy tan olinishi, milliy va xalqaro reyting tizimlari uning holati hisoblanadi.

6. Norasmiy tartiblar doirasidagi jamoat institutlari standart parametrlardan taʼlim tizimini turlicha chetlanishiga operativ taʼsir koʻrsatishning ahamiyatli darajasida imkoniyatga ega boʻladi. Taʼlim munosabatlarining bevosita ishtirokchilariga murojaat qilish orqali ular zaruriy harakatlarni ragʻbatlantiradilar. Birinchi navbatda taʼlim muassasasi imijining tayanch elementi sifatida obroʻyiga putur yetkazmaslik maqsadida davlat OTMlarning yuqori darajada raqobatbardoshligini shakllantirish va qoʻllab-quvvatlash manbai boʻlib hisoblanadi.

Qabul qilishning nazorat koʻrsatkichlarini shakllantirishda iqtisodiyot sohalari va tarmoqlari ehtiyojlari hamda taʼlim xizmatlariga boʻlgan bozor sharoitlaridan kelib chiqqan holda davlat koʻrsatilgan taʼlim dasturlarini amalga oshirish darajasidan boshlab, davlat universitetlariga ustunlik beradi.

Amalga oshirilayotgan keng koʻlamli taʼlim dasturlari va taʼlim muassasalarining koʻlami markazlashtirilgan va samarali boshqarish imkonini beradi, mutaxassislar tayyorlashga davlat buyurtmasini joylashtirish va potensial mehnat bozorini yaratish. Mutaxassislar nuqtayi nazaridan flagman universitetlar ikkinchi oʻrinni egallab, tarmoq, idoraviy va mintaqaviy qabul maqsadlarini qoldiq asosida oladi yoki ololmaydi umuman olganda, koʻpincha amalga oshirish sifati va taʼlim dasturlari sonining yetarli emasligi, shuningdek, taʼlim xizmatlari bozorining past ulushi bilan bogʻliq.

Ekspert baholash boʻyicha, taʼlim xizmatlari buyurtmachilari bilan mustahkam oʻzaro munosabatlar davlat universitetlari, institutlar va tayanch universitetlarda kuzatilgan. Bunday natijaning sababi buyurtmachilar tomonidan isteʼmolchilarning umidlari deb atash mumkin.

Xususan, biznes tuzilmalari bilan oʻzaro munosabatlar yanada yaqqol namoyon boʻladi. Chunki biznes hamjamiyati bunda taʼlim dasturlarini realizatsiya qilishdan eng yuqori sifatga erishga umid bogʻlaydi.

Uy xoʻjaliklari va talabalar (abituriyentlar)ning davlat universitetlari va institutlari yuqori darajadagi oʻzaro munosabati kasbiy realizatsiyani amalga oshirish uchun kutilayotgan katta imkoniyatlar bilan bogʻliq.

Umuman olganda, jamiyat oliy ta’lim tizimini professional o‘zini o‘zi anglash vositalari bilan bir qatorda shaxsning ham, butun jamiyatning ham ijtimoiy, madaniy va kommunikativ rivojlanishi uchun bir qator imkoniyatlarni ta’minlaydigan muhim ijtimoiy institut sifatida talqin etadi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatmoqdaki, oliy ta’lim tizimida davlat va xususiy OTMlarning rivojlanib borishi ta’lim xizmatlari bozorida raqobatbardoshlikni shakllantirishning bir qator xususiyatlarini shakllantirish imkonini beradi.

1. Taqdim qilinayotgan xizmatlar xususiyatlari ham obyektiv iqtisodiy sabablar, ham oliy ta’lim sohasining yuqori ijtimoiy ahamiyati bo‘yicha ularning sifatiga bog‘liq holda raqobatbardoshlikni shakllantirishni nazarda tutadi.

2. Ta’lim xizmatlarining buyurtmachilari muvofiq instrumentlar vositasida turli xil o‘zaro munosabatlar ko‘rinishida aniq mutaxassislarni tayyorlash sifati, hajmi va tarkibi bo‘yicha OTMga talablarni qo‘yadi hamda ularning hatti-harakatlarini belgilaydi va raqobat strategiyasini tanlashni shartlaydi.

Xulosa va takliflar. Umuman olganda, jamiyat oliy ta’lim tizimini professional o‘zini o‘zi anglash vositalari bilan bir qatorda shaxsning ham, butun jamiyatning ham ijtimoiy, madaniy va kommunikativ rivojlanishi uchun bir qator imkoniyatlarni ta’minlaydigan muhim ijtimoiy institut sifatida talqin etadi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatmoqdaki, oliy ta’lim tizimida davlat va xususiy OTMlarning rivojlanib borishi ta’lim xizmatlari bozorida raqobatbardoshlikni shakllantirishning bir qator xususiyatlarini shakllantirish imkonini beradi.

1. Taqdim qilinayotgan xizmatlar xususiyatlari ham obyektiv iqtisodiy sabablar, ham oliy ta’lim sohasining yuqori ijtimoiy ahamiyati bo‘yicha ularning sifatiga bog‘liq holda raqobatbardoshlikni shakllantirishni nazarda tutadi.

2. Ta’lim xizmatlarining buyurtmachilari muvofiq instrumentlar vositasida turli xil o‘zaro munosabatlar ko‘rinishida aniq mutaxassislarni tayyorlash sifati, hajmi va tarkibi bo‘yicha OTMga talablarni qo‘yadi hamda ularning hatti-harakatlarini belgilaydi va raqobat strategiyasini tanlashni shartlaydi.

Shunday qilib, ta’lim xizmatlari bozorida oliy ta’lim muassasalari raqobatbardoshligining shakllanishi uning raqobatbardoshligini baholash uchun muayyan uslubiy yondashuvlarni joriy etishda o‘z ifodasini topadi va bunda ushbu soha o‘ziga xos xususiyatlari nazarda tutiladi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Axunova G. O‘zbekistonda ta’lim xizmatlari marketingi muammolari. O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim Vazirligi, Toshkent Davlat iqtisodiyot universiteti. – T.: Iqtisod-Moliya, 2005 y. – 244 b.
2. Хаширов О.А. Предпринимательства в сфере услуг. – Спб УэиФ, Спб, 2010, - С. 31-45.
3. Шевченко Д. А. Маркетинговые исследования рынка образовательных услуг в России // Маркетинг в России и за рубежом. 2013. № 1. С. 25-32.
4. https://cyberleninka.ru/article/n/talim-hizmatlari-bozorida-oliy-talim-muassasalari-ra-obatbardoshligini-oshirishning-a-amiyati-va-tamoyillari/viewer

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 11 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).